

בדין פירות שיצאו, עירובין מא"ב – מב"ע"א

- א. אמר רב פפא: פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו, אפילו במזיד – לא הפסידו את מקומן. מאי טעמא – אנוסין נינהו.
- ב. איתיביה רב יוסף בר שמעיה לרב פפא: רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: לעולם אסורין, עד שיחזרו למקומן שוגגין. בשוגג – אין, במזיד – לא!
- ג. תנאי היא, דתנאי: פירות שיצאו חוץ לתחום, בשוגג – יאכלו, במזיד – לא יאכלו. רבי נחמיה אומר: במקומן – יאכלו, שלא במקומן – לא יאכלו.
- ד. מאי במקומן? אילימא במקומן במזיד, והא קתני בחדיא: רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין. בשוגג – אין, במזיד – לא!
- ה. אלא לאו במקומן בשוגג, וחסורי מחסרא והכי קתני: פירות שיצאו חוץ לתחום, בשוגג – יאכלו, במזיד – לא יאכלו. במה דברים אמורים – שלא במקומן, אבל במקומן – אפילו במזיד יאכלו. ואתא רבי נחמיה למימר: אפילו במקומן נמי, בשוגג – אין, במזיד – לא.
- ו. לא, במזיד במקומן – דכולי עלמא לא פליגי דאסור. והכא – בשוגג שלא במקומן פליגי, תנא קמא סבר: בשוגג שרי שלא במקומן, ורבי נחמיה סבר: אפילו שוגג, במקומן – אין, שלא במקומן – לא.
- ז. והא מדקתני סיפא: רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין. שוגג – אין, במזיד – לא. מכלל דתנא קמא סבר: במזיד נמי שרי, שמע מינה.

שני משתנים בסוגיא [הערך השמאלי הוא החמור יותר]:

1. המיקום של הפירות [במקומן / שלא במקומן]
2. האופן בו הם יצאו ו/או חזרו [בשוגג / במזיד]

פירות שחזרו – שיטת רב פפא

	בשוגג	במזיד
במקומן	מותר	מותר
שלא במקומן		

ר"פ חידש שפירות שחזרו למקומן [על השורה התחתונה לא דבר] אפילו במזיד, עדיין מותרים. הגמרא מקשה על דבריו משיטת ר"נ וראב"י בברייתא שבסעיף [ב]:

פירות שחזרו – שיטת ר"נ וראב"י

	בשוגג	במזיד
במקומן	מותר	אסור
שלא במקומן	אסור	אסור

מלשונם של התנאים עולה, שרק המשבצת הימנית עליונה מותרת: עד שיחזרו למקומן שוגגין. המשבצת השמאלית עליונה, אותה התיר ר"פ, נאסרת על ידי התנאים.

כדי לתרץ את שיטת ר"פ מבקשת הגמרא לתלות את המשבצת השמאלית עליונה במחלוקת תנאים, בברייתא שבסעיף [ג].

לפי נוסח הברייטא שלפנינו עולה לכאורה מחלוקת קיצונית: לכל שיטה משתנה רלבנטי אחד בלבד, ורק נחלקו מהו המשתנה הרלבנטי: לפי ת"ק רק המשתנה השני [שווג / מזיד] ולר"נ רק הראשון [במקומן / שלא במקומן]. נתאר זאת בטבלה:

מחלוקת התנאים בפירות [1], [תחילת סעיף ד']

תנא קמא			ר"נ		
במזיד	בשווג		במזיד	בשווג	
במקומן	מותר	אסור	במקומן	מותר	אסור
שלא במקומן	מותר	אסור	שלא במקומן	אסור	אסור

לפי אפשרות זו נחלקו בשתי משבצות הביניים: ימנית תחתונה ושמאלית עליונה, ור"פ יכול להסתמך על שיטת ר"נ. אלא שבסעיף הקודם ר"נ עצמו [וראב"י] הוא זה שממנו הקשו על שיטת ר"פ, כך שעולה כאן סתירה לכאורה בשיטת ר"נ עצמו.

לכן הגמרא בסעיף [ד] מעמידה את דברי ר"נ בברייטא שבסעיף [ג] בטור הימני בלבד: רק בשווג הוא מחלק בין מקומן לשלא במקומן, כך שרק במשבצת הימנית עליונה מותרת, כפי דבריו בברייטא שבסעיף [ב].

נותר עוד לברר את שיטת ת"ק, והגמרא פותחת באפשרות שמעמידה גם את שיטת ת"ק באופן שונה ממה שתיארנו כעת.

מחלוקת התנאים בפירות [2], [סעיף ה']

תנא קמא			ר"נ		
במזיד	בשווג		במזיד	בשווג	
במקומן	מותר	אסור	במקומן	מותר	אסור
שלא במקומן	מותר	אסור	שלא במקומן	אסור	אסור

שיטת ת"ק לפי אפשרות זו היא הופכית משיטת התנאים החולקים: לת"ק רק השמאלית תחתונה אסורה. אמנם בברייטא עצמה ת"ק רק מחלק בין שווג למזיד [בין הטור הימני לשמאלי], אך הגמרא מוסיפה לברייטא [חסורי מחסרה], שחילוק זה של ת"ק עוסק רק בשורה התחתונה [שלא חזרו] אך בשורה העליונה [חזרו למקומן] אין חילוק בין שווג למזיד, וכל השורה העליונה מותרת.

כשם שאת החילוק של ר"נ בברייטא הגבלנו רק לטור הימני [ובכך צמצמנו את ההיתר שלו למשבצת אחת: ימנית עליונה], כך גם את החילוק של ת"ק בברייטא הגבלנו רק לשורה התחתונה, ובכך צמצמנו את האיסור שלו רק למשבצת אחת: שמאלית תחתונה].

עלה בידינו דבר מפתיע: גם לפי ניתוח זה ת"ק והתנאים חלוקים בשתי משבצות השמאלית עליונה והימנית תחתונה, אלא שכעת לפי ת"ק שתיהן מותרות ולפי ר"נ שתיהן אסורות. כיוון שהמשבצת השמאלית עליונה היא חידושו של ר"פ, הרי שר"פ בשיטת ת"ק אמרה [ולא כמו האפשרות הקודמת שדוקא בשיטת ר"נ].

מחלוקת התנאים בפירות [3], [סעיף ו']

כעת הגמרא מציעה שת"ק לא יחלק קיצונית על התנאים האחרים אלא רק במשבצת אחת: הגמרא חוזרת לשיטת ת"ק כפי שעולה מנוסח הברייטא שלפנינו [ללא החסורי מחסרה] שמחלקת רק בין שווג למזיד. כל הטור הימני מותר וכל הטור השמאלי אסור.

ר"נ וראב"י			תנא קמא		
במזיד	בשוגג		במזיד	בשוגג	
אסור	מותר	במקומן	אסור	מותר	במקומן
אסור	אסור	שלא במקומן	אסור	מותר	שלא במקומן

לפי אפשרות זו המחלוקת היא רק בימנית תחתונה, ומכאן שאין מי שתומך בשיטתו של ר"פ שאפילו חזרו במזיד [שמאלית עליונה] מותרים.

בסעיף [ז] מכריעה הגמרא לטובת אפשרות [2], זו שעלתה בסעיף [ה], מתוך דיוק בדברי ר"נ וראב"י בברייתא שבסעיף [ב]: עד שיחזרו למקומן שוגגין. אם ת"ק עצמו התיר רק שוגגין [הטור הימני] והתנאים באו לצמצם את היתרו לימנית עליונה דווקא אין מקום לחזור על הדרישה לשוגגין. אמנם אם ת"ק התיר אפילו מזיד [שמאלית עליונה], דהיינו התיר את שתי משבצות הביניים [שמאלית עליונה וימנית תחתונה], התנאים החולקים צריכים לשלול את שתי המשבצות, ולכן הם מפרשים: שיחזרו למקומן [לאפוקי ימנית תחתונה] שוגגין [לאפוקי שמאלית עליונה].